

2. Махінко А. Освітні реформи в сучасній Українській школі: стан, проблеми і перспективи. URL : <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/3610/1/Mahinko.pdf>
3. Орлова І. Реформа освіти в Україні. URL : https://eba.com.ua/static/members17_02_2013_UKR.pdf

Кришмарел Вікторія Юріївна,

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

ФІЛОСОФІЯ В ШКОЛІ:

ОСНОВНІ АКЦЕНТИ НАСКРІЗНОГО НАВЧАННЯ

Наскрізне вивчення філософії в школі на сьогодні є загально-світовою тенденцією, яка зумовлена кількома чинниками: формування навичок аргументованого представлення власної думки усно та на письмі, вміння співставляти інформацію з різних джерел, вправність у висуванні гіпотез та аргументації власної позиції, здатність критично мислити щодо різних проблемних питань тощо. Це саме ті якості, які відрізняють людський інтелект від штучного, що зумовлює потреби роботодавців в пошуку робітників, які володіють саме вищезазначеними якостями.

При цьому навчання філософії може відбуватися за двома основними підходами: вивчення історії філософії та навчання філософуванню. У кожного з них є своє прибічники та критики. Проте, в умовах наскрізного впровадження навчання філософії (що для України наразі є єдиною реальною можливістю), найбільш прийнятною формою є саме філософування як вміння мислити, аргументувати позицію, вдумливо й повільно читати тексти різної спрямованості.

Науково-методичним забезпеченням вищезазначеного навчання займаються наукові колективи при університетах, громадські організації освітньої спрямованості, кваліфікаційні курси тощо. Проте, для того, щоб розпочати впроваджувати філософування, можна хоча б запропонувати учням з іншої позиції поглянути на ті тексти, з якими вони вже працювали чи мають працювати

(авторський текст підручника, витримки з документів, художня література тощо). Перш за все це відбувається за допомогою запитань. Запитання, які виникають до джерела, можуть бути спонтанними, а можуть бути в межах певної «системи координат», коли вчитель пропонує учням поставити запитання, але в рамках певної сфери, тим самим досягаючи дидактичної мети уроку. При цьому важливо не скільки прочитано учнями, а як осмислено те, що прочитано.

Для того, щоб вправно з цим впоратися, варто дотримуватися алгоритму, виділеного відомим філософом М. Адлером у роботі «Як читати книгу». Якщо узагальнити основні думки (за М. Нельсоном), то отримаємо шлях з 10 складників, просуючись яким актуалізується мислення людини. Перш за все необхідно чітко зрозуміти, на які питання намагається відповісти автор (те саме можна використати й щодо документу — з якого саме приводу він виник тощо). Другим є зацікавленість у прочитанні, вміння знаходити незвичне в простому (йдеться про здатність ставити запитання, адже без них і відповіді втрачають сенс). Третім кроком є опрацювання в першу чергу того, що стосується загальнолюдської проблематики (оскільки саме вона спрямована на широкий загал і є більш зрозумілою). Четвертим є увага до методу, яким проводиться дослідження (і якщо в природничій сфері можна запропонувати учням, наприклад, самим виділити, що саме й на якому етапі могло бути зроблено автором для отримання саме такого результату, а в гуманітарній сфері звернути увагу на джерела інформації та специфіку їх опрацювання), і осмислення того, що специфікою саме людського осягнення світу є мислення через розмірковування. П'ятим аспектом є зрозуміти, чи дійсно те, про що йдеться — сфера, в якій автор є компетентним (може прийти до аргументованих висновків, які можуть бути перевірені на істинність). Шостим — це вправність в осягненні текстів різних стилів (щоб за формою не губився зміст). Сьомим складником є виявлення прихованих передумов у автора (чи були якісь погляди/обставини тощо, які могли вплинути на висловлення саме такої позиції), якщо вони впливають на подання. Восьма заувага — перш за все робити власні висновки, а не поклатися на коментарі, свідчення біографів тощо, адже у випадку такого прочитання основним є обдумування, а не знання щодо («бути фільтром, а не губкою», формуючи власну позицію, а не поглина-

ючи запропоноване іншими). Дев'ятим є уточнення специфічної термінології (до того ж значення деяких слів з плином часу набувають суттєвих відмінностей), щоб розуміти, що саме мав на увазі автор. І, нарешті, десятим є розмірковування, яке дозволить вибудувати логічну та аргументовану позицію.

Якщо ж мова йде про нагоду опрацювати саме філософський текст (наприклад, «Міф про перстень Гіга»), то алгоритм прочитання буде дещо уточнений. А. Боргіні пропонує теж десять акцентів, але спрямованих на специфіку текстів, які сутнісно відрізняються від художніх чи енциклопедичних. Перш за все вона радить звертати увагу на контекст, маючи при цьому на увазі, що таке читання спрямоване на осмислення. Друге, на що варто звернути увагу — аргументація автора, адже він тими чи іншими шляхами намагається донести не просто свою позицію, а подати її як істинну, тож для висновку, чи насправді вона є такою — потрібно розуміти логіку викладу, позиції опонентів такого шляху тощо. Третью заувагою є врахування насиченості філософського тексту — він насправді потребує повільного прочитання, відповідно, і значно більше часу на той самий обсяг порівняно з іншими. Четвертим кроком є сприйняття тексту як цілісності щодо певної проблеми — огляд змісту, ознайомлення із засновками та висновками тощо. П'ятою рекомендацією є робити позначки (при цьому йдеться не лише про зрозуміле, нове тощо, але й про виділення слабкої позиції, додаткових тез тощо — лише таким чином можна осягнути твір як цілісність). Шоста настанова — можна не погоджуватися з автором (адже за суттю філософський текст є суперечкою), але при цьому розуміти, в чому саме власна позиція відрізняється. Сьома пересторога — не поспішати, даючи власні відповіді, адже аргументованість висновків має бути перевірена принаймні тричі. Восьма пропозиція — розвинути розумову емпатію, намагаючись відповісти на власні аргументи як опонент, що призведе до глибшого розуміння філософського тексту. Дев'ята заувага говорить про те, що необхідно передивлятися власні позначки у тексті, щоб переконатися, що ланцюжок міркувань автора правильно проінтерпретовано. Десята рекомендація говорить про необхідність дискусії, адже лише в спілкуванні можна переконатися в істинності власної аргументації, утвердитись у власній позиції або ж змінити її на таку, що більше відповідає переконанням.

Таким чином, наскрізно навчаючи філософії в школі, перш за все необхідно стимулювати в учнів потребу осмислено сприймати тексти (ставлячи до них запитання, оцінюючи доводи, враховуючи контекст, виділяючи сильні тези тощо). На основі цього учні вчаться обґрунтовувати власні погляди, аргументовано вести суперечки, тобто — мислити самостійно, що й є однією з основних навичок, які є затребуваними від сучасної школи. ■

Куліш Тетяна Іванівна,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

ПРОЦЕСИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ ЯК ПІДґРУНТЯ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

В умовах сьогодення розвиток освітньої сфери розглядається як шлях до економічного процвітання держави, необхідна передумова існування культурного розмаїття, джерело соціального прогресу та інструмент самореалізації особистості. За роки незалежності у початковій освіті України, яка є першою ланкою середньої загальноосвітньої школи, здійснено помітні позитивні кроки в напрямку реалізації тенденцій гуманізації, демократизації, забезпечення права кожного учня на створення оптимальних умов для виявлення та розвитку нахилів і здібностей, оновлення змісту освіти, впровадження нових технологій на засадах особистісно орієнтованого навчання.

У контексті реформування початкової освіти оновлено навчальні програми початкової школи з метою їх розвантаження (2016 р.), затверджено новий Державний стандарт початкової загальної освіти (2018 р.), який визначає вимоги до результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти та форму державної атестації навчальних досягнень учнів.